

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی

وضعیت حقوقی معاملات در بستر متاورس

نگارش:

فاطمه آرزوجی

استاد راهنما:

دکتر جواد حسین زاده

دیماه ۱۴۰۱

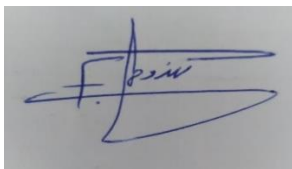
اصالت و مالکیت پایان نامه (یا رساله)

اینجانب **فاطمه آرزوجی** دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی دانشکده علوم انسانی دانشگاه علم و فرهنگ پدیدآور پایان نامه (یا رساله) با عنوان **وضعیت حقوقی معاملات در بستر متاورس** با راهنمایی دکتر جواد حسین زاده گواهی و تعهد می کنم که بر پایه قوانین و مقررات، از جمله «دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی» و همچنین «مصادیق تخلفات پژوهشی» مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۲۵ اسفند ۱۳۹۳):

- این پایان نامه (یا رساله) دستاورد پژوهش این جانب بوده و محتوای آن از درستی و اصالت برخوردار است؛
- حقوق معنوی همه کسانی را که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه/ رساله تأثیرگذار بوده اند، رعایت کرده ام و هنگام کاربرد دستاورد پژوهش های دیگران در آن، با دقت و به درستی به آن ها استناد کرده ام؛
- این پایان نامه/ رساله و محتوای آن را تاکنون این جانب یا کس دیگری برای دریافت هیچ گونه مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نکرده ایم؛
- همه حقوق مادی این پایان نامه (یا رساله) از آن دانشگاه علم و فرهنگ است و آثار برگرفته از آن با وابستگی سازمانی دانشگاه علم و فرهنگ منتشر خواهد شد؛
- در همه آثار برگرفته از این پایان نامه (یا رساله)، نام استاد(ان) راهنما و اگر استاد راهنمای نخست تشخیص دهد، نام استاد(ان) مشاور و نشانی رایانامه سازمانی آنان را می آورم؛
- در همه گام های انجام این پایان نامه (یا رساله)، هرگاه به اطلاعات شخصی افراد یا اطلاعات سازمان ها دسترسی داشته یا آن ها را به کار برده ام، رازداری و اخلاق پژوهش را رعایت کرده ام.

امضای دانشجو (با خودکار آبی)

تاریخ:

مالکیت حقوقی

این گزارش و هم حقوق مادی و محصولات آن (مقاله ها، کتاب ها، پروانه های اختراع، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها، تجهیزات ساخته شده و مانند آن ها) بر پایه «قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» مصوب سال ۱۳۴۸ و اصلاحیه های بعدی آن و همچنین آیین نامه های اجرایی این قانون» از آن دانشگاه علم و فرهنگ است و هرگونه استفاده از همه یا پاره ای از آن شامل نقل قول، تکثیر، انتشار، کاربرد نتایج، تکمیل و مانند آن ها به صورت چاپی، الکترونیکی یا وسایل دیگر، تنها با اجازه نوشتاری دانشگاه علم و فرهنگ شدنی است. نقل قول محدود در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله یا پایان نامه ها و رساله های دیگر با نوشتن اطلاعات کامل کتاب شناختی، نیازی به مجوز دانشگاه علم و فرهنگ ندارد.

"۰۸۰"

بسمه تعالی

صورجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم فاطمه ارزجوی دانشجوی رشته حقوق خصوصی به شماره دانشجویی ۹۹۱۲۵۴۰۰۴ تحت عنوان: "وضعیت حقوقی معاملات در بستر متاورس" - The legal status of transactions in Metaverse platform در تاریخ ۱۴۰۱/۱۰/۱۰ با حضور هیأت داوران در دانشگاه علم و فرهنگ برگزار گردید. بدینوسیله، ارزشیابی نهایی پایان نامه به شرح ذیل است.

☒ قبول با نمره ۲۰ به حروف: درجه عالی ☐ دفاع مجدد ☐ مردود

اعضای هیأت داوران	رتبه علمی	محل خدمت	امضا
- استاد راهنما: جناب آقای دکتر جواد حسین زاده	استاد	دانشگاه علم و فرهنگ	
- استاد داور داخلی اول: جناب آقای دکتر رسول بهرامپوری	استاد	دانشگاه علم و فرهنگ	
- استاد داور خارجی اول: جناب آقای دکتر مهدی سپهری یگانه	استاد	دانشگاه علم و فرهنگ	

بر اساس ماده ۲۰ آیین نامه آموزشی درجه ارزشیابی پایان نامه به شرح زیر است:

عالی	✓ الف) نمره از ۱۹ تا ۲۰
بسیار خوب	نمره از ۱۸ تا ۱۸/۹۹
خوب	نمره از ۱۶ تا ۱۷/۹۹
قابل قبول	نمره از ۱۴ تا ۱۵/۹۹
غیر قابل قبول	ب) نمره کمتر از ۱۴

ضروری است که یک نسخه تکمیل شده این فرم مطابق شیوه نامه تدوین پایان نامه ها در ابتدای پایان نامه الصاق می گردد. برابر مصوبه ۴۴ مورخ ۱۳۹۲/۰۹/۲۰ شورای تحصیلات تکمیلی مبنی بر امکان تغییر نمره پایان نامه در صورت ارائه فعالیت های پژوهشی حداکثر تا ۶ ماه پس از دفاع که مورد تأیید معاونت پژوهشی و فناوری قرار گرفته باشد نمره نامبرده از به تغییر یافت. مدیر خدمات آموزشی و تحصیلات تکمیلی

تقدیم

تقدیم به خانواده‌ام، آنان که همیشه حامی و پشتیبانم بوده‌اند و لطف و محبت‌شان شامل حالم بوده‌است.

و تقدیم به تمام کسانی که با انگیزه‌ی پیشرفت ایران و خدمت به مردم در راه علم و دانش گام برمی‌دارند.

تشکر و قدردانی

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

وظیفه خود می‌دانم از تمام عزیزانی که در راه تحصیل علم و دانش همراه و همیارم بوده اند تشکر کنم.

به ویژه از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر جواد حسین زاده، سپاسگزارم که در این مسیر

با مساعدت و راهنمایی‌های سازنده خود سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش

را بارور ساختند.

چکیده

به مدد دانش فناوری اطلاعات و با معرفی نسل جدیدی از فضای دیجیتال تحت عنوان «متاورس» تحولات شگرفی در حوزه ارتباطات رخ داده است. متاورس مانند کشوری تازه تأسیس است که هنوز هیچ نشانه‌ای از تمدن به خود ندیده است. بنابراین اولین اقدام در این کشور، ساخت و ساز و ایجاد پلتفرم‌های مختلف است؛ از این رو بحث خرید و فروش زمین مجازی و همچنین معاملات سایر اموال در متاورس بسیار داغ است و به تبع آن چالش‌هایی را در این زمینه بوجود آورده است.

اگرچه بخشی از این فضا با حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی ارتباط دارد ولی ویژگی خاص این پلتفرم، که امکان «خرید و فروش اشیاء، زمین و کالاهای مجازی» را فراهم کرده، سبب طرح مسائل و چالش‌های نوینی از نظر فقهی و حقوقی شده است. مهمترین ابعاد فقهی و حقوقی این موضوع، بحث شرایط مورد معامله در این فضا و سپس وضعیت حقوقی این معاملات است. نوشتار حاضر چالش‌های مذکور را با رویکرد فقهی - حقوقی مورد تحلیل و بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده است که مطابق مبانی و اصول حقوقی، مورد معامله در این فضا دارای مالیت، مقدور التسليم و معلوم و معین است. بنابراین، با رعایت شرایط اساسی صحت معاملات، خرید و فروش و انعقاد سایر عقود در این بستر با مانع قانونی مواجه نیست و صحیح تلقی می شود.

واژگان کلیدی: خرید و فروش، متاورس، صحت معاملات، اموال مجازی

فهرست مطالب

مقدمه	۱
بیان مسئله	۲
ضرورت و اهمیت پژوهش	۴
اهداف پژوهش	۵
سوال های پژوهش	۵
- سوال اصلی	۵
- سوال های فرعی	۵
فرضیه های پژوهش	۵
_فرضیه اصلی	۵
_فرضیه های فرعی	۶
روش پژوهش	۶
پیشینه پژوهش	۶
ساختار پژوهش	۶
فصل اول: مفهوم، ماهیت و ویژگی های متاورس	۸
مبحث اول: تبیین فضای متاورس	۹
گفتار اول: تاریخچه و ماهیت فضای متاورس	۱۰
گفتار دوم: ویژگی های متاورس	۱۲
بند اول : واقع گرایی	۱۴
بند دوم : فراگیر بودن	۱۴
بند سوم : قابلیت همکاری	۱۵
بند چهارم : امکان داد و ستد	۱۵
بند پنجم : اثبات دیجیتال مالکیت	۱۵

بند ششم: قابلیت وصول به صورت دیجیتال.....	۱۵
بند هفتم: انتقال ارزش	۱۶
بند هشتم: قابلیت دسترسی	۱۶
بند نهم : تعامل پذیری (مشارکت پذیری).....	۱۶
بند دهم: مقیاس پذیری	۱۶
مبحث دوم امکان های مبادلاتی، مالی و تجاری فضای متاورس	۱۷
گفتار اول: توکن های غیر قابل تعویض و نقش آن در متاورس	۱۷
گفتار دوم: ویژگی های ان اف تی.....	۱۹
گفتار سوم: راه های کسب درآمد در متاورس	۲۱
بند اول: بازی برای کسب درآمد	۲۳
بند دوم : خرید آنلاین	۲۳
بند سوم : سفر و گردشگری	۲۴
بند چهارم : مهمانی و شرکت در کنسرت آنلاین	۲۴
بند پنجم: زمین های فلیپینگ در داخل متاورس	۲۵
بند ششم: مالکیت آنلاین اموال دیجیتالی	۲۵
بند هفتم: دلالتی و معامله زمین	۲۶
بند هشتم: اجاره زمین در متاورس	۲۶
بند نهم : ایجاد کسب و کار در متاورس	۲۶
بند دهم: توسعه بازی ها و کسب درآمد	۲۷
بند یازدهم: معماری و طراح متاورس	۲۷
بند دوازدهم: تبلیغات و ایجاد فضای رقابتی	۲۷
گفتار چهارم: رویکرد دولت ها نسبت به کسب درآمد در این فضا	۲۸
فصل دوم: وضعیت و ماهیت معاملات در فضای متاورس	۳۱
مبحث اول: وضعیت معاملات در فضای متاورس	۳۴
گفتار اول: اصول حقوقی و فقهی حاکم بر معاملات	۳۵

بنداول: اصل آزادی قرارداد و حاکمیت اراده	۳۵
بنددوم: اصل اباحه	۳۶
بندسوم: اصل صحت	۳۷
بندچهارم: اصل رضایی بودن قراردادها (التجارة عن التراض)	۳۸
بندپنجم: عرف و بنای عقلا	۳۹
گفتار دوم: شرایط صحت معاملات	۴۰
گفتار سوم: شرایط مورد معامله در فضای متاورس	۴۵
بند اول: ماهیت مورد معامله در متاورس	۴۵
بنددوم: مالیت مورد معامله	۴۹
بندسوم: قدرت بر تسلیم مورد معامله	۵۷
الف : تحلیل معنای فقهی قبض	۵۸
ب: تحلیل معنای قبض در قانون مدنی	۶۰
ج: بررسی و تطبیق مفهوم دو واژه قبض و تسلیم	۶۱
بندچهارم: معلوم و معین بودن مورد معامله	۶۴
مبحث دوم: ماهیت معاملات در فضای متاورس	۶۶
گفتار اول: مقایسه با عقد بیع	۶۶
گفتار دوم: مقایسه با عقد صلح	۶۹
گفتار سوم: مقایسه با عقود بی نام	۷۲
نتیجه و پیشنهادات	۷۶
فهرست منابع	۸۱
منابع فارسی	۸۱
منابع انگلیسی	۸۶
پایگاه های اینترنتی	۸۸

مقدمه

پیشرفت روزافزون فناوری‌های نوین و تکنولوژی و به تبع آن تغییرات اساسی در ساختار اقتصادی جهان، مسائل بدیع و مستحدثه‌ای در عالم فقه و حقوق مطرح کرده که پردازش و تحلیل آنها وفق سیاق اجتهادی در علم حقوق امری اجتناب ناپذیر و ضروری است.

در حقیقت جهان شمولی این گونه پیشرفت‌ها اقتضا می‌کند دولت‌ها و نهادهای مسئول نسبت به تصویب و انتشار قوانین و مقررات برای این حوزه اقدام کنند تا به نوعی بر پیامدهای اجتماعی، حقوقی، سیاسی، اقتصادی آن تسلط یابند. قانونمندان در معاملات در فضای جدیدالتأسیس متاورس در ایران نیز مورد توجه است؛ زیرا تعلل در استفاده صحیح از این پیشران می‌تواند در فقد قانون صریح و صحیح در خصوص آن به چالش‌های عدیده‌ای منجر شود.

طی دو دهه گذشته با گسترش فضای مجازی زمینه بروز و ظهور نسل جدیدی از اموال مجازی فراهم شده و ویژگی‌های خاص این نوع اموال به ویژه امکان انجام معاملات و مبادلات پولی که همگی در این فضای گسترده انجام می‌گردد، مطالعه فقهی _ حقوقی در خصوص آنها را، ضروری ساخته است. در ادامه تلاش شده مشروعیت فقهی، حقوقی معاملات این اموال مجازی در فضای متاورس بررسی شود.

از آن جهت که در فضای مجازی هیچ تجسم خارجی وجود ندارد و همه چیز غیرمادی است، این امر می‌تواند امکان تحقق مصادیق مال در فضای متاورس را با تردید مواجه سازد. اینکه آیا مفهوم و مصادیق مال در فضای غیر ملموس و غیرمادی اینترنت قابل پذیرش و تحقق است و آیا این چنین

است که گونه‌ی متفاوت وجدیدی از اموال با وصف "مجازی" به عالم حقوق پای نهاده، ابتدا مستلزم شناسایی قانونی و سپس تبیین رژیم حقوقی مناسب است. در واقع مسئله مهم آن است که آیا می‌توان اموال مجازی را در قالب یکی از اشکال اموال سنتی غیرمجازی تحلیل نموده و در نظام حقوق اموال و مالکیت موجود جایابی نمود و مالکیت چیزی که اساساً نه وجود فیزیکی و مادی و نه وابستگی به یک پایگاه خارجی دارد از منظر فقه و حقوق صحیح دانست.

بیان مسئله

دنیای تکنولوژی، دنیای توقف‌ناپذیر است؛ گرچه تا چندین سال قبل، تکنولوژی به کندی پیش می‌رفت، اما اخیراً شاهد سرعت رشد آن هستیم. هر روز اطلاعات و اصطلاحات جدیدی را می‌شنویم که همگی قصد دارند جلوه‌ی دیگری از تکنولوژی را به ما نشان دهند؛ دنیا سریع‌تر از آن‌که تصور می‌کنیم در حال تغییر است و دنیای دیجیتال می‌تواند تمام زندگی ما را تحت تاثیر قرار دهد. در این میان «متاورس» می‌خواهد نهایت این پیشرفت را محقق کند و این فضای مجازی به ما این امکان را می‌دهد که بتوانیم در آن هر کاری انجام دهیم و هرگونه که دوست داریم زندگی کنیم.

امروز متاورس مانند کشوری تازه تأسیس است که هنوز هیچ نشانه‌ای از تمدن به خود ندیده است. بنابراین اولین اقدام در این کشور، ساخت و ساز و ایجاد پلتفرم‌های مختلف مجازی است. از این رو بحث خرید و فروش زمین مجازی و همچنین معاملات سایر اموال در متاورس بسیار داغ است و به تبع آن بسیاری از شرکت‌ها از جمله مایکروسافت شروع به خرید زمین مجازی در متاورس کرده‌اند.

در این دنیای دیجیتال نمادهای مجازی (آواتار) از هر فرد زندگی می‌کنند و عملاً شروع به خرید و فروش کرده و با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند.

به‌رغم اینکه متاورس هنوز در دست ساخت و فضای بسیار جدیدی است، کسب و کارها در حال آماده شدن برای یک تحول اساسی در متاورس و مدیریت در آن هستند. درآمدهای بازارهای مجازی روز به روز در حال گسترش است و استفاده از فناوری‌های جدید و نیز رمزارزها در بازارهای مالی، نوید از

آینده‌ای روشن برای کسب و کارهای آنلاین و فعال در دنیای دیجیتال می‌دهد. برای مثال، پیش‌بینی می‌شود درآمد دنیای بازی‌های آنلاین از ۱۸۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۴۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵ افزایش یابد، و این تازه پیش از آن است که این کسب و کارها در بستر تکمیل شده متاورس شروع به فعالیت نمایند.

اولین مورد استفاده از متاورس و مدیریت متاورس، ترویج تجارت در دنیای فیزیکی خواهد بود. به عنوان مثال، خرید در بستر واقعیت مجازی (متاورس) می‌تواند خرده‌فروشی‌ها را نیز افزایش دهد. از این رو برخی از دولت‌ها مانند دولت چین و آمریکا در صدد قانون گذاری در خصوص معاملات این فضا برآمدند و از آنجایی که با استقبال از این پلتفرم، معاملات و خرید و فروش اموال مجازی نیز در این فضا گسترش خواهد یافت پرسشی که ذهن را به خود مشغول می‌کند این است که رویکرد حقوق و نظام حقوقی ایران در مواجهه با این گونه معاملات با توجه به شرایط اساسی صحت معاملات چگونه خواهد بود. چه آنکه از دیدگاه فقهی و حقوقی، اولین چالش و مسئله‌ای که نسبت به موضوعات و پدیده‌های نوین با آن مواجه هستیم مشروعیت یا عدم مشروعیت و جواز یا عدم جواز قانونی آنهاست.

وضعیت حقوقی معاملات، صحت و بطلان آنها را باید از منظر شرایط اساسی معاملات در نظام‌های حقوقی بررسی نمود. در حقوق ایران در ماده ۱۹۰ به بعد قانون مدنی شرایط اساسی صحت معاملات و در مواد ۲۱۴ تا ۲۱۶ نیز شرایط مورد معامله بیان شده‌است که براساس نص این مواد مورد معامله باید مالیت داشته‌باشد و دارای منفعت عقلایی باشد و از طرفی نیز مبهم و مجهول نباشد و امکان تسلیم آن نیز وجود داشته‌باشد.

با در نظر گرفتن تعاریفی که فقه اسلامی و همین‌طور عقلا از ویژگی مالیت داشتن مورد معامله ارائه می‌دهند به بررسی صحت یا بطلان این معاملات پرداخته خواهد شد.

ضرورت و اهمیت پژوهش

این موضوع از لحاظ نظری و کاربردی آثاری را به همراه خواهد داشت که بر روابط مالی اشخاص و معاملات در فضای دیجیتال برپایه‌ی رمزارزها و توکن‌ها موثر خواهد بود. لذا پرداختن به این موضوع با توجه به سرعت گسترش معاملات در این بستر و استقبال شرکت‌ها و کمپانی‌های بزرگ از این امکان، حائز اهمیت است.

در حال حاضر مهم‌ترین چالش، وضعیت حقوقی این معاملات است و از آنجایی که تردیدهایی در میان حقوقدانان در وجود شرایط اساسی صحت معاملات و حقوق اشخاص نسبت به مورد معامله در این فضا وجود دارد ضرورت دارد علم حقوق و حقوقدانان به بررسی ابعاد حقوقی این معاملات بپردازند.

همچنین از آن روی که اموالی که در فضای متاورس مورد معامله قرار می‌گیرند موجودیت مادی و فیزیکی ندارند و صرفاً در همان فضا و برای اشخاص فعال در این فضا مطلوبیت دارد بررسی این موضوع نیز اهمیت می‌یابد.

لازم به ذکر است با پیشرفت این فضا در سطح بین‌الملل و استقبال افراد در سراسر دنیا از این پلتفرم، فراهم شدن امکان برقراری روابط مالی خارج از دنیای فیزیکی و مرزهای سرزمینی و مادی و تعاملات مالی با سایر اشخاص در سراسر دنیا، ضرورت فهم و بررسی این موضوع بیش از پیش احساس می‌شود. در حال حاضر مهم‌ترین مسئله واکنش دولت‌ها و تقنین و قانون گذاری در این فضا است و از آنجایی که علم حقوق علمی پویا است، این ظرفیت را دارد که با پیشرفت‌های جهان از جمله پیشرفت‌های تکنولوژی و به تبع آن در مواجهه‌ی با چالش‌ها با در نظر گرفتن واقعیت‌های جهان امروز به این نیازها و سوالات پاسخ دهد.

در نظام حقوقی ما نیز اولین گام برای بررسی این فضا، تبیین معاملات در سطح آن و شناسایی وضعیت حقوقی و اعتباری آنها است.

آنچه که مهم است پیشبرد علم حقوق موازی با استقبال و آگاهی اشخاص در جامعه از این بستر مجازی است که در نهایت به شناخت ابعاد حقوقی معاملات در آن منجر می‌شود.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش عبارت است از مطالعه پیشینه‌ی فضای متاورس و معاملات فضای مجازی و بررسی رویکردها و نظرات مختلف حقوقی و فقهی مبتنی بر قانون نسبت به خرید و فروش اموال در پدیده نوظهور متاورس که با پیشرفت تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حال گسترش است.

این پژوهش به دنبال دستیابی به شناخت ویژگی‌های فضای متاورس و تبیین معاملاتی است که در این بستر صورت می‌گیرند. همچنین شناسایی رویکرد حقوق ایران و فقه امامیه نسبت به وضعیت حقوقی معاملات در فضای متاورس، مهمترین هدف این پژوهش در کنار استفاده دانشجویان و محققان از نتایج این تحقیق می‌باشد.

سوال های پژوهش

- سوال اصلی

وضعیت حقوقی معاملات در فضای متاورس در حقوق ایران و فقه چگونه است؟

- سوال های فرعی

۱. مالیت مورد معامله در فضای متاورس چگونه است؟

۲. قدرت بر تسلیم مورد معامله در فضای متاورس چگونه است؟

فرضیه های پژوهش

_فرضیه اصلی

به نظر می‌رسد معاملات در بستر متاورس از دیدگاه قانون مدنی دارای تمامی شرایط اساسی صحت معاملات می‌باشد ولی در فقه امامیه، اغلب فقها حکم معاملات بر پایه‌ی توکن‌ها و کریپتوکارنسی‌ها را بطلان یا غیرمجاز می‌دانند.

فرضیه های فرعی

۱. مال به چیزی اطلاق می شود که بتواند مورد داد و ستد قرار گیرد و از نظراقتصادی ارزش مبادله داشته باشد و از آنجا که این مفهوم متأثر از تحولات سیاسی واقتصادی معنای سنتی خود را ازدست داده است و در تجارت امروز صرفاً محدود به اشیاء فیزیکی نمی شود بنابراین می توان گفت که ازمنظر حقوق، اعتبار اموال دراین فضا مورد پذیرش است.

۲. با وجود اینکه درفضای متاورس قابلیت تسلیم وتسلّم اموال به طور فیزیکی وجودندارد اما همینکه مورد معامله از تحت مالکیت فروشنده خارج و وارد سبد دارایی های خریدار و امکان دسترسی به مورد معامله فراهم می شود، تسلیم نیز صورت می گیرد.

روش پژوهش

روش تحقیق تحلیلی_توصیفی است به گونه ای که با مراجعه به منابع ومأخذ علمی شامل کتاب، مقالات ونشریات وسایت های معتبر، وضعیت حقوقی چنین معاملات تبیین وسپس به تحلیل آن پرداخته خواهد شد.

پیشینه پژوهش

با توجه به نو و بدیع بودن فضای متاورس ،با بررسی های صورت گرفته تاکنون چنین موضوعی که از نظر پیشینه تحقیق دارای اعتباردرخصوص ادبیات تحقیق پیش رو باشد مورد بررسی قرار نگرفته است و مطابق جست وجوهای انجام شده ازمنابع اینترنتی هیچ گونه مقاله، کتاب ویا پایان نامه ای به این موضوع نپرداخته است.

ساختار پژوهش

این پژوهش در دو فصل نگارش شده است که در فصل اول به طورکلی به معرفی فضای متاورس و ویژگی های آن در دو مبحث با عناوین تبیین فضای متاورس و امکان های مبادلاتی،مالی وتجاری در آن پرداخته شده است .

در فصل دوم به طور اختصاصی وضعیت و ماهیت معاملات در این بستر مورد بررسی قرار گرفته است که در مبحث اول این فصل وضعیت معاملات در فضای متاورس ذیل چهار گفتار، تبیین شده است که ابتدا به اصول حقوقی و فقهی حاکم بر معاملات و سپس به شرایط صحت معاملات از جمله شرایط مورد معامله پرداخته شده است که ذیل این گفتار ماهیت مورد معامله در متاورس و شروط اساسی آن همچون مالیت مورد معامله، قدرت بر تسلیم و معلوم و معین بودن مورد معامله در فضای متاورس بیان شده است. در ادامه پس از بررسی و اثبات صحت این معاملات مطابق اصول و شرایط حقوقی و فقهی حاکم بر معاملات در مبحث دوم با عنوان ماهیت معاملات در فضای متاورس ضمن سه گفتار مقایسه‌ای میان عقد بیع و عقد صلح و عقود بی نام و مستقل با این معاملات در بستر متاورس صورت گرفته است.

و در پایان بر اساس مطالب بررسی و نگارش شده، نتیجه و پیشنهاداتی ارائه شده است.

فصل اول:

مفهوم، ماهیت و ویژگی های متاورس

در این فصل سعی بر آن شده است تا تاریخچه و شکل‌گیری فضای متاورس و ویژگی‌های برجسته‌ی این بستر واقعیت مجازی بیان شود.

در ادامه با توجه به گسترش مبادلات و اهمیت این موضوع ذیل مبحث معاملات در حقوق، به امکان‌های موجود مبادلاتی و مالی که در این بستر بوجود آمده است، پرداخته شده است. همچنین جایگاه و نقش آن‌ها به مثابه پول و بهای این مبادلات و ویژگی‌های آنان اشاره شده است. علاوه بر آن راه‌های کسب درآمد از طریق این فضا مورد توجه قرار گرفته است. در نهایت رویکرد برخی دولت‌ها نسبت به رسمیت شناختن و پذیرش یا عدم پذیرش این پدیده نوظهور تبیین شده است.

مبحث اول: تبیین فضای متاورس

در این مبحث ذیل گفتار اول به بیان تاریخچه و ایده‌ی شکل‌گیری این فضا توسط نویسندگان و طراحان آن و معنای لغوی و اصطلاحی متاورس و چگونگی معرفی و استقبال شرکت‌ها از آن پرداخته و سپس در گفتار دوم به ویژگی و مشخصه‌های این فضا اشاره خواهد شد.

گفتار اول: تاریخچه و ماهیت فضای متاورس

از ابتدای رواج و توسعه‌ی اینترنت در دهه ۱۹۹۰ ایده‌های ایجاد محیط‌های سه بعدی مجازی به واسطه‌ی رایانه مطرح بوده‌است و مفهوم متاورس از اولین سال‌های عمومی شدن اینترنت مطرح شده‌است اما به طور خاص در اواخر سال ۲۰۲۱ با تغییر نام فیس بوک به متا این مفهوم بر سر زبان‌ها افتاد و همچنان به عنوان یک پدیده جدید از دیدگاه‌های مختلف از سوی متخصصان رشته‌های مختلف در حال بررسی است. متاورس از ترکیب دو واژه‌ی متا^۱ به معنی «فراتر» و یونیورس^۲ به معنای «جهان یا گیتی» ایجاد شده است (علاف صالحی، ۱۴۰۱، ص ۴). در معنای اصطلاحی می‌توان متاورس را «جهان برتر» یا «برتر از جهان» نیز در نظر گرفت. در حقیقت متاورس یک دنیای سه بعدی است که یک جهان تمام دیجیتالی را با دنیای فیزیکی ما ترکیب می‌کند.

اصطلاح متاورس به معنای مد نظر امروزی اولین بار توسط نویسنده‌ای به نام نیل استفنسون^۳ مطرح شد. وی در سال ۱۹۹۲ در رمان خود به نام تصادف برفی^۴ این فضا را ابداع کرد که در آن همه کاربران با آواتارهای خود به واسطه وسایل هوشمند با یکدیگر تعامل دارند تا زندگی جایگزینی را که استعاره از دنیای واقعی است، در فضای مجازی تجربه کنند. (Clemens.Andrew.2022.p9)

بعد از گذشت چندین سال از معرفی واژه متاورس، در حدود ۱۹ سال بعد، آنچه که نویسنده استفنسون توصیف کرده بود دوباره مورد توجه قرار گرفت و در سال ۲۰۱۱ این واژه با معنایی وسیع تر، در رمان

¹ Meta

² Universe

³ Neal stephenson

⁴ snow crash